KORXONALARNING INNOVATSION RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Tolipov Umidjon Solijon o'g'li
Qo'qon universiteti Xalqaro turizm va iqtisodiyot kafedrasi o'qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23068462

Annotatsiya: Mazkur tezisda korxonalarning innovatsion rivojlanishiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Ishning maqsadi ushbu omillarni tizimlashtirish, ularning o'zaro bog'liqligini yoritish hamda innovatsion faoliyatni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berishdan iborat. Ichki omillar sifatida moliyaviy resurslar, inson kapitali, tashkiliy madaniyat, boshqaruv tizimi, texnologik baza va korxona strategiyasi ko'rib chiqilgan. Tashqi omillar doirasida davlat siyosati, huquqiy muhit, bozor raqobati, iste'molchilar talabi, investitsiya imkoniyatlari va ilmiy hamkorlikning o'rni muhokama qilingan. Korxonaning ichki salohiyatini tashqi muhit imkoniyatlari bilan uyg'unlashtirish zarurligi ta'kidlangan. Innovatsion strategiyani ishlab chiqish, xodimlar malakasini oshirish, texnologik bazani yangilash hamda ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan hamkorlikni mustahkamlash bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion rivojlanish, korxona, ichki va tashqi omillar, innovatsion salohiyat, inson kapitali, moliyaviy resurslar, ilmiy hamkorlik, raqobatbardoshlik.

Zamonaviy iqtisodiyotda korxonalarning raqobatbardoshligi va barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan ularning innovatsion faoliyatiga bog'liq. Globallashuv, raqamli transformatsiya, iste'molchilar talablarining tez o'zgarishi va resurslar cheklanganligi sharoitida innovatsiya korxona uchun nafaqat rivojlanish vositasi, balki omon qolish shartiga aylanmoqda.

Innovatsion rivojlanish — bu korxonaning yangi mahsulotlar, texnologiyalar, tashkiliy yechimlar va biznes-modellarni yaratish, o'zlashtirish va tijoratlashtirish qobiliyatini doimiy oshirib borish jarayonidir. U korxonaga xarajatlarni optimallashtirish, mahsulot sifatini oshirish, yangi bozorlarni egallash va uzoq muddatli raqobat ustunligini ta'minlash imkonini beradi.

Ushbu ishning maqsadi — korxonalarning innovatsion rivojlanishiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillarni atroflicha tahlil qilish, ularning o'zaro bog'liqligini ochib berish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Ushbu tezisda korxonalarning innovatsion rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy ichki va tashqi omillar tahlil qilinadi hamda ularning o'zaro bog'liqligi yoritiladi.

Innovatsion rivojlanish tushunchasi va ahamiyati

Innovatsion rivojlanish — korxonaning yangiliklarni yaratish, o'zlashtirish va tijoratlashtirish qobiliyatini doimiy ravishda oshirib borish jarayonidir.

U quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

- Mahsulot innovatsiyasi (yangi yoki takomillashtirilgan mahsulotlar);
- Texnologik innovatsiya (ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish);
- Tashkiliy innovatsiya (boshqaruv tizimini takomillashtirish);

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

- Marketing innovatsiyasi (yangi bozorlarga chiqish, brending strategiyalari).

Innovatsion faoliyat korxonaga xarajatlarni kamaytirish, sifatni oshirish, yangi bozorlarni egallash va raqobatchilardan ustunlikka ega bo‘lish imkonini beradi.

Ichki omillar

Korxonaning innovatsion salohiyatiga bevosita ta’sir etuvchi ichki omillar quyidagilardan iborat:

Moliyaviy resurslar

Innovatsion loyihalar odatda katta investitsiyalarni talab qiladi. Tadqiqot va ishlanmalar (R&D), yangi texnologiyalarni joriy etish, xodimlarni qayta tayyorlash uchun yetarli moliyaviy mablag‘ mavjudligi muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy imkoniyati cheklangan korxonalar innovatsiyani sekinroq amalga oshiradi yoki umuman rad etadi.

Inson kapitali va malakali kadrlar

Innovatsiyaning asosiy manbai — odamlardir. Yuqori malakali mutaxassislar, ijodkor xodimlar va innovatsion fikrlashga ega rahbarlar korxonaning innovatsion faolligini belgilaydi. Xodimlarni doimiy o‘qitish, motivatsiya tizimini yaratish va ijodiy muhitni shakllantirish muhimdir.

Tashkiliy madaniyat va boshqaruv tizimi

Innovatsiyani qo‘llab-quvvatlovchi tashkiliy madaniyat (xatoga yo‘l qo‘yishga bag‘rikenglik, ochiq muloqot, g‘oyalarni rag‘batlantirish) korxonaning innovatsion rivojlanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Boshqaruvning strategik yondashuvi, innovatsiyalarni rejalashtirish va nazorat qilish tizimi ham muhim omil hisoblanadi.

Texnologik baza va infratuzilma

Zamonaviy ishlab chiqarish uskunalari, raqamli texnologiyalar, axborot tizimlari va ilmiy-tadqiqot laboratoriyalarining mavjudligi innovatsion jarayonlarni tezlashtiradi.

Korxona strategiyasi va innovatsion siyosati

Innovatsiyani korxona umumiy strategiyasining ajralmas qismi sifatida ko‘rish, maxsus innovatsion bo‘lim yoki guruhlar tashkil etish ijobiy natija beradi.

Tashqi omillar

Korxonaning innovatsion faoliyatiga tashqi muhit ham sezilarli ta’sir ko‘rsatadi:

Davlat siyosati va huquqiy muhit

Davlat tomonidan innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash (soliq imtiyozlari, grantlar, subsidiya, maxsus iqtisodiy zonalar) korxonalarning innovatsion faolligini oshiradi. Intellektual mulkni himoya qilish tizimining samaradorligi ham muhim ahamiyatga ega.

Bozor raqobati va talab

Kuchli raqobat sharoitida korxonalar omon qolish uchun doimiy yangiliklar kiritishga majbur bo‘ladi. Iste’molchilarning yangi mahsulotlarga bo‘lgan talabi ham innovatsiyani rag‘batlantiradi.

Moliyaviy institutlar va investitsiya muhiti

Bank kreditlari, venchur kapital, xususiy investorlar va davlat moliya dasturlariga kirish imkoniyati innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda muhim rol o‘ynaydi.

Ilmiy-tadqiqot muassasalari va hamkorlik

Oliy ta’lim muassasalari, ilmiy-tadqiqot institutlari bilan hamkorlik qilish korxonalarga yangi bilim va texnologiyalarga kirish imkonini beradi. Klasterlar va texnoparklar ham innovatsion rivojlanishni tezlashtiradi.

Globallashuv va raqamli transformatsiya

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Xalqaro bozorlarga chiqish, xorijiy texnologiyalarni o'zlashtirish va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi korxonalarni innovatsiyaga undaydi.

Omillarning o'zaro bog'liqligi

Ichki va tashqi omillar bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Masalan, davlatning moliyaviy qo'llab-quvvatlashi (tashqi omil) korxonaning moliyaviy imkoniyatlarini (ichki omil) kengaytiradi. Malakali kadrlar (ichki) esa tashqi ilmiy hamkorlikni samarali amalga oshirishga yordam beradi. Shuning uchun innovatsion rivojlanishni ta'minlash uchun kompleks yondashuv zarur.

Xulosa

Korxonalarning innovatsion rivojlanishi ko'p omilli jarayondir. Ichki omillar (moliya, kadrlar, tashkiliy madaniyat, texnologiya) korxonaning innovatsion salohiyatini belgilasa, tashqi omillar (davlat siyosati, bozor, investitsiya muhiti, ilmiy hamkorlik) bu salohiyatni amalga oshirish uchun shart-sharoit yaratadi.

Muvaffaqiyatli innovatsion rivojlanish uchun korxonalar:

- Strategik innovatsion siyosat ishlab chiqishi;
- Inson kapitaliga sarmoya kiritishi;
- Tashqi muhitdagi imkoniyatlardan samarali foydalanishi;
- Davlat va ilmiy muassasalar bilan hamkorlikni mustahkamlashi lozim.

Faqat shunday kompleks yondashuv orqali korxonalar raqobatbardoshligini oshirishi va uzoq muddatli barqaror rivojlanishga erishishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Schumpeter J.A. The Theory of Economic Development.
2. Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data (OECD).
3. Freeman C. The Economics of Industrial Innovation.
4. O'zbekiston Respublikasining «Innovatsion faoliyat to'g'risida»gi Qonuni.
5. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi ma'lumotlari va hisobotlari.
6. Mahalliy va xorijiy olimlarning innovatsion menejment bo'yicha ilmiy ishlari.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.